

OTA-ONALAR BILAN HAMKOLIKNI YO'LGA QO'YISHNING PEDAGOGIK
PSIXOLOGIK SHART-SHAROITLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7577638>

ELSEVIER

Foundation of Advanced Research Publisher's

Received: 22-01-2023

Accepted: 22-01-2023

Published: 22-01-2023

Mamtaliyeva Mavjuda

Oriental universiteti boshlag'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Abstract: Ushbu maqolada Ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik o'qituvchi va o'quvchi munosabatlariga asoslanishi haqida, O'qituvchilar suhbat boshida ota-onalarga tegishli so'z birikmalarini, masalan, turar joy va modifikatsiyani tushunishlariga ishonch hosil qilishlari muhimligi haqida, Bola tarbiyasida bu ikki yo'nalish biri ikkinchisining o'rnini bosa olmaydi, balki biri ikkinchisini to'ldirishi haqida so'z boradi

Keywords: ota-ona, o'qituvchi, o'quvchi, hamkorlik, tarbiya, ta'lim berish, yo'nalish, amaliyot, metod.

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Tarbiya metodi (yunoncha «metodos» - yo'l) tarbiya maqsadiga erishishning yo'li. Maktab amaliyotiga tatbiq etilganda, metodlar - bu tarbiyalanuvchilarning ongi, irodasi, tuyg'ulari va xulqiga ta'sir etish usullaridir.

Metodlarni takomillashtirish muammosi doimo mavjud, har bir tarbiyachi o'zining imkoniyatiga ko'ra uni hal qiladi, tarbiya jarayonining aniq shart-sharoitlariga mos ravishda o'zining xususiy qarashlarini ifoda etish asosida umumiy metodikani boyitadi. Tarbiya metodlarini bunday xususiy takomillashtirish tarbiya usullari deb ataladi. Tarbiya usullari - umumiy metodning bir qismi, alohida harakati, yanada aniqlashuvi. Obrazli aytganda, usullar - bu qo'yilgan maqsadga tezroq erishish uchun tarbiyachi o'zining tarbiyalanuvchilari bilan yo'l ochadigan o'rganilmagan so'qmoq. Agar uni boshqa tarbiyachilar ham foydalana boshlasa, u holda asta-sekin usullar keng ustunli yo'llar - metodlarga aylanishi mumkin. Tarbiya metod va usullarini bilish, ularni to'g'ri qo'llay olishni egallash - bu pedagogik mahorat darajasini belgilovchi muhim tavsiflardan biri. Tarbiya metod va usullarining aloqadorligi ana shunda.

Ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik o'qituvchi va o'quvchi munosabatlariga asoslanadi. Hozirgi kunda ba'zi oilalarda bolalarni tarbiyalashning asosiy ijtimoiy institut kabi ta'lim-tarbiya shakllangan bo'lib, umumiy ta'lim muassasasi ota-onalar bilan o'zaro aloqani yo'lga qo'ymoqda. Shunday qilib, ota-onalar, bolalar va o'qituvchilar o'rtasidagi hamkorlikning yangi turi rivojlanmoqda. Ushbu turdagi munosabatlarda bola endi ob'ekt emas, balki ta'lim faoliyatining sub'ekti bo'lib, maktab o'qituvchilarining ota-onalar bilan ishlash tizimining yetakchi g'oyasi har bir bolaning oilasi bilan hamkorlikni o'rnatish, o'zaro yordam berishi natijasida

shakllanadi. Maqolada, shuningdek, ota-onalar, o'qituvchilar va maktab o'rtasidagi hamkorlikning samaradorligi va afzalliklari muhokama qilib o'tilmoqda.

Umumta'lim tashkilotining o'quvchilarning oilalari bilan hamkorligining maqsadlari va shartlari o'zaro munosabatlarni tashkil etishning muhim tarkibiy qismidir. Ularning yutug'i ta'lim tashkilotining ota-onalar bilan hamkorlik qilish shakllari va usullariga - ularning birgalikdagi muloqotini va faoliyatini tashkil etish usullariga bog'liq. Hamkorlikning turli shakllari va usullarini tanlash maktab tomonidan amalga oshiriladi va ushbu bosqichda hal qilinishi kerak bo'lgan muayyan vazifalarga, ota-onalarning qiziqishlari va intilishlariga, shuningdek, ushbu davrda jamiyatning rivojlanish darajasiga bog'liq. Guruh va jamoaviy hamkorlikning asosiy shakllari quyidagilardan iborat:

- maktab miqyosida va sinfda ota-onalar yig'ilishi;
- maktab tadbirlari, konsertlar o'tkazish;
- ochiq kunlar (ota-onalar kuni); ota-onalar qo'mitasining tematik konferensiyalarini tashkil etish va ular bilan yaqindan hamkorlik qilish;
- ota-onalarning ijodiy guruhlar bilan ishlash, savol-javob kuni;
- guruh maslahatlari;
- ota-onalarni maktab ma'muriyati, pedagogik jamoa bilan uchrashish;
- ota-onalar uchun ma'ruzalar;

Ota-onalar va o'qituvchilar uchun eng katta muammo - samarali muloqot qilishdir. Bu oddiy tuyulishi mumkin, lekin ko'pincha suhbatlar uzilib qoladi, chunki o'qituvchi maxsus ta'lim sohasiga xos bo'lgan tilni ishlatadi va ota-ona uchun notanish bo'lishi mumkin. O'qituvchilar suhbat boshida ota-onalarga tegishli so'z birikmalarini, masalan, turar joy va modifikatsiyani tushunishlariga ishonch hosil qilishlari muhimdir. Bu keyinchalik muammolarga olib kelishi mumkin bo'lgan o'ziga xos tushunmovchilik yo'qligiga ishonch hosil qiladi.

O'qituvchi ham ota-onani faol tinglashi kerak. Yechimlar va usullarga berilib ketish shunchalik osonki, o'qituvchilar talaba uchun eng samarali bo'lgan narsa haqida fikr-mulohazalarini o'tkazib yuborishlari mumkin. Ota-onalar qaysi tayanchlar ishlayotganini va qaysi biri ishlayotganini aniqlashga yordam beradi va muvaffaqiyatga ta'sir qiladigan o'zgarishlarni amalga oshirishga yordam beradi. Farzandimning misolida, nutqdan matnga dasturiy ta'minot yaxshi ishlamadi, shuning o'rniga biz klaviaturada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirdik va boshqa yo'l orqali muvaffaqiyatga erishdik. Mojarolar bilan shug'ullanish

O'zaro hurmat munosabatlari bilan birgalikda ijobiy maktab muhiti mutaxassislar, ota-onalar, vasiylar va o'qituvchilarga dasturlar va xizmatlar bilan bog'liq muammolarni ular mojarolar manbaiga aylanmasdan oldin hal qilish uchun konstruktiv hamkorlikda ishlashga yordam beradi.

Barkamol inson tarbiyasi, bola tarbiyasida ota-ona mas'uliyatini oshirish, ularni pedagogik-psixologik bilimlar bilan qurollantirish bugunning eng dolzarb masalasidir. O'zbek milliy qadriyatlari, milliy madaniyati, bola tarbiyasi va rivojlanishi haqidagi pedagogik bilimlarni takomillashtirish bo'yicha yaxlit tarbiya tizimi ham oila, ham maktabgacha ta'lim muassasalari tomonidan amalga oshiriladi. Bola tarbiyasida bu ikki yo'nalish biri ikkinchisining o'rnini bosa olmaydi, balki biri ikkinchisini to'ldiradi. Sog'lom muhitda sog'lom bola o'sib ulg'aydi. Sog'lom muhitni yaratish oilada oila a'zolarining maktabgacha ta'lim muassasalarida pedagogik xodimlarning nechog'lik bilimdonligiga, zukkoligiga bog'liqdir.

Bolani jismonan, ma'nan, ruhan yetuk inson qilib tarbiyalashda oila va maktabning hamkorligi muhim ahamiyati kasb etadi. Shuning uchun xar bir oiladagi pedagogik madaniyatni takomillashtirish zarur. Maktab o'qituvchilari tarbiya borasida ota-onalarga ham ta'sir o'tkaza olishlari, oila pedagogikasining nozik jihatlarini chuqur bilishlari kerak. Har bir sinf xonalarida ota-onalar sizlar uchun burchak tashkil qilinib, doimiy ravishda har bir oyda sinf bolalari taraqqiyotidagi o'zgarishlar aniq tahlil qilib ko'rsatilishi va shu asosda ota-onalar uchun tegishli maslahatlar, tavsiyalar berish maqsadga muvofiqdir. Ayrim o'quvchilarning ota-onalari bilan alohida suhbatlar o'tkazib, tegishli yo'l-y'oriqlar beriladi. Masalan: nutqida, jismoniy o'sishida, xulqida kamchiligi bo'lgan o'quvchilarni faqato'qituvchining harakati bilan bartaraf qilish qiyin. Bolaning oiladagi faoliyati ham, maktabdagi faoliyati ham yagona maqsadga bo'sundirilgan bo'lishi kerak.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya insonning ijtimoiylashuvi, ufq doirasining izchil kengayishi va qadriyat-semantik in'ikosining kuchayishi paytida yuzaga keladi. Shu bilan birga, inson rivojlanadi va mustaqil ravishda baholay boshlaydi va ongli darajada asosiy axloqiy va axloqiy me'yorlarni shakllantiradi, atrofdagi odamlarga, mamlakatga va dunyoga nisbatan xatti-harakatlar ideallarini belgilaydi.

O'quvchining ma'naviy-axloqiy tarbiyalanganlik darajasi uning shaxsiy qadriyatlarga ega ekanligi bilan baholanadi va yuzaga chiqadi. O'quvchilarning shaxsiy qadriyatlari uning mustahkam tarbiya topishida muhim o'rin egallaydi. Shaxsiy qadriyatlar deganda, o'quvchining kundalik hayotini tartibga soluvchi va yo'naltiruvchi muhim ahamiyatga ega bo'lgan odatlarining muntazamligi nazarda tutiladi. Yoshlar tarbiyasi ustida ishlab ba'zan tez o'zgaruvchan, ba'zan tez moslashuvchan va ba'zan esa o'zgartirib bo'lmas mushkul holat sifatida turli xulosalarga kelishimiz mumkin. Ularning shaxsiy qadriyatlari ham ijtimoiy muhit ta'sirida o'zgaruvchanlik kasb etib, ayniqsa yoshlik davrlarida har qancha nazorat qilsang ham turli ta'sirlarga tushib, izdan chiqish olatlari ko'p kuzatiladi.

Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning maqsadi jamiyat talablariga bog'liq bo'lib, bu talablar o'z navbatida ishlab chiqaruvchi kuchlarining rivojlanish darajasi va jamiyatda yoshlarni o'qitish va tarbiyalash ishlarining hammasi yosh avlodda ma'naviy axloq va e'tiqodni shakllantirishga, ularni Vatanga cheksiz sadoqat ruhida tarbiyalashga xizmat qilishi lozim. Ma'naviy -axloqiy tarbiyaning tub mohiyati hozirgi ijtimoiy shart-sharoitda mamlakatimiz istiqboli va istiqloli to'g'risida g'amxo'rlik qilish, o'zligini anglash, Vatani va xalqining nimaga qodirligini, o'z qadr- qimmatini bilish, bor imkoniyatini Vatan, xalq ravnaqi yo'lida xalol mehnat qilish, yuksak g'oya va kashfiyotlarni to'g'ri yo'naltirish, bu yo'lda fidoyi bo'lishdan iboratdir. Sobiq yurtboshimizning "Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch" asarining har bir satrlari aynan ma'naviy axloqiy tarbiyaning butun mazmun va mohiyatini ifoda etgan desak ayni haqiqatdir. Prezidentimiz mustakillikning dastlabki yillaridayoq ma'naviy-axloqiy tarbiyaning tub ildizlari va mazmuni haqida "Ma'naviyat tarbiyaning eng ta'sirchan quroli ekan, undan oqilona foydalanish, bolalarimizni vatanparvarlik, rostgo'ylik, xalqsevarlikka o'rgatish kerak bo'ladi. Aslini olganda, axloq-ma'naviyatning o'zagi. Inson axloqi shunchaki salom-alik, xushmuomaladagina iborat emas. Axloq -bu avvalo insof va adolat tuyg'usi iymon, xalollik degani" qur'ano fikrlari bilan barcha madaniyatli va ma'rifatli insonlarga kelajak vazifalarning tub mohiyatini ko'rsatib o'tgan edilar.

Prezidentimizning ilgari surgan fikr va g'oyalari asosida ma'naviyatning quyidagi tarkibiy qismlari aniqlandi:

- madaniy-ma'rifiy yuksaklik;
- ijtimoiy-didaktik taraqqiyot;
- falsafiy-pedagogik o'sish;
- iymon-e'tiqodning butligi;
- milliy odob-axloq normalariga to'la rioya qilish;
- ilm-ma'rifatli bo'lish;
- insonparvarlik, xalqparvarlik, vatanparvarlik, adolatparvarlik;

Yuqorida qayd etilayotganlarning mazmun mohiyatini har bir talaba-yoshlar ongida, har bir O'zbekiston fuqarosining ongida rivojlantirish, hayotining mazmuniga aylantirish bugunning doimiy dolzarb vazifasiga aylanishi shart va zarurdir.

Tarbiyaning maqsad-mohiyati davrlar o'tishi bilan o'zgarmaydi, barcha millat uchun ham bir darajada ahamiyatli. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar, an'analar tarbiya mazmun-mohiyatini belgilaydi. Bugun nemis, rus yoki ingliz maktabida ham, o'zbek maktabida ham ta'lim muassasasining tarbiyaviy vazifalarini kuchaytirish, ta'limning "tarbiyalovchi" faoliyatidan qoniqmaslik holatlari olimlar tomonidan e'tirof etilmoqda. Tarbiyaga asoslangan maktablar, o'quvchini hayotga

tayyorlashni, ijtimoiylashuvini asosiy maqsad bilayotgan ta'lim muassasalari tajribalarini o'rganishga ehtiyoj tug'ilyotganini ta'kidlash joiz. Ta'lim berish yuksak darajada tashkil qilingan yapon yoki koreys maktablari bitiruvchilari o'z xalqining milliy qadriyatlarini asosida tarbiya topganini bir qarashda, ularning oddiygina salomidan sezamiz. Demak, ta'lim sohasida dunyo mamlakatlarining ilm-fan yutuqlarini o'qib o'rganish mumkin, ammo tarbiyada milliy qadriyatlar, urf-odatlardan chekinish yoki ularni ikkinchi darajaga tushirib qo'yish mumkin emas. Tarbiyaning ibratga, namunali amaliy faoliyatga asoslanganini ham unutmaslik joiz. Ya'ni aqliy tarbiya (ta'lim) aniq dastur va rejalar asosida oddiydan murakkabga tomon rivojlanib borsa, tarbiyada (axloqiy tarbiya) jamiyatda ro'y berayotgan voqea-hodisalarga nisbatan yoshlarda o'z vaqtida tegishli munosabat uyg'otish, aniq maqsad va natijaga yo'naltirilgan reja va dasturlar ijrosiga qo'shimcha ravishda ijodiy yondashuv, ijtimoiy muhitni sinchiklab o'rganish taqozo etiladi. Aqliy tarbiyaga nisbatan axloqiy tarbiyaning faoliyat qamrovi, oldiga qo'yilgan vazifalar katta bo'lib, buning samarali ijrosi uchun maktab imkoniyati torlik qiladi. Shunday bo'lsa-da, ta'lim muassasasi tarbiya jarayonining tashkilotchisi, muvofiqlashtiruvchisi bo'lishi maqsadga muvofiq. Chunki oilalar bolalarni nafaqat ta'limiy (fikriy), balki axloqiy va jismoniy tarbiyalash borasida turli darajada, hatto farzandiga odob qoidalarini o'rgatishga qobil bo'lmagan otalarni ham oz emas. Pedagogik jarayonda axloqiy tarbiyani ham, ta'lim tizimidagidek (davlat ta'lim standartlari singari) uzluksizlik talablaridan kelib chiqib shakllantirish qanchalik katta va murakkab masala bo'lsa-da, amalga oshirish lozim. Albatta, ma'naviy-axloqiy tarbiya tushunchalarini qolipga solib bo'lmaydi, ammo talablar shaklida hayotdan ajralmagan holda ifodalash mumkin. Bu boradagi samarali vositalardan biri, shubhasiz, milliy adabiyot o'qitishni yanada takomillashtirishdir. Chunki milliy adabiyotimiz azaldan odobga asoslanganligini yodda tutishimiz lozim. Tarbiya umr bo'yi davom etadigan jarayon. Hayotdagi har bir kishi tarbiyaviy ta'sirga ega. U hayot maktabida tarbiyalanar ekan, tarbiyachi sifatida, tarbiya vositasi sifatida o'zi ham ijtimoiy muhit yaratishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YHATI:

1. Mirziyoyev Sh. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. – Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 592 b.
2. Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi. Toshkent: Sharq, 1997.
3. Karimov I.A. Yuksak manaviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 174 b.

4. Abdurahmonov A. Saodatga eltuvchi bilim. «Ma'rifat gulshani» gazetasi, 6 (11) – 2007 yil.
5. To'raqulov X.A. Kamolot sari. Jizzax, 2007, 181-182 betlar.
6. To'raqulov X.A. Pedagogik tadqiqotlarda axborot tizimlari va texnologiyalari. Toshkent: Fan, 2006, 250 bet.